

Trasa 4

Olkusz - Osiek - Witeradów - Żurada - Bukowno – Olkusz

OPIS TRASY.

Licząca około 30 km, tworząca zamkniętą pętlę trasa poprowadzona po urokliwych miejscach na południe od Olskusa. Podczas rowerowej wycieczki jedziemy przez sosnowe i bukowe lasy, docieramy do źródeł rzeki Sztoły, jedziemy skrajem dawnej Pustyni Starczynowskiej. Trasa poprowadzona jest czerwonym Jurajskim Szlakiem Rowerowym Orlich Gniazd (5,7 km), a następnie niebieskim „Okrężnym” szlakiem rowerowym MOSiR (24,3 km).

PRZEBIEG TRASY.

Trasa rozpoczyna się na olskuskim **Skwerze**, gdzie przy prowadzącej nad torami estakadzie znajduje się węzeł szlaków. W tym miejscu niebieski rowerowy szlak „Okrężny” MOSiR łączy się z czerwonym Jurajskim Szlakiem Rowerowym Orlich Gniazd, którym rozpoczynamy naszą rowerową wycieczkę.

Skwer

Skwer to centralne miejsce, swoisty rynek dzielnicy Czarna Góra, która w średniowieczu była samodzielną wsią. Po raz pierwszy wzmiankowana jest w 1521 roku. Jej właścicielem był Stanisław Czarny z Witowic. Być może od jego imienia pochodziła nazwa tej wsi, która z czasem straciła samodzielność i stała się dzielnicą Olskusa. W 1709 r. jest opisana, jako „Gory Olskuskie”. Na przełomie XIX i XX wieku wraz z rozwojem gospodarczym miasta Czarna Góra stała się modną dzielnicą willową i do dziś można tu oglądać ciekawie architektonicznie realizacje z tego okresu. Kompleks sportowy na Czarnej Górze zaczął powstawać w okresie międzywojennym. Jedno z drzew na terenie parku zasadził osobiście Józef Piłsudski podczas pobytu w Olskuszu (nikt, nie wie, które drzewo). Rozbudowa kompleksu była kontynuowana po wojnie i w 1966 roku oddano do użytku zespół basenów kąpielowych.

Na terenie Czarnej Góry znajdował się jeden z punktów wydarzeń, które przeszły do historii pod nazwą „Krwawej środy”. W dniu 31 lipca 1940 roku, nazwanym później "krwawą środą", do Olskusa przybyła ekspedycja karna. Niemcy wywlekli z domów wszystkich mężczyzn w wieku od 15 do 55 lat, których zgromadzili na olskuskim rynku i pobliskich placach, w tym na terenie dzielnicy Czarna Góra. Tam przez kilka godzin poddawano ich brutalnym torturom i szykanom. Kilkanaście osób wywieziono potem do więzienia, a kilka zginęło lub zmarło w wyniku odniesionych ran. Wydarzenia te upamiętnia niewielki obelisk z pamiątkową płytą, jaki znajduje się na zieleńcu w pobliżu wejścia na estakadę.

Ze Skweru wraz ze znakami czerwonego Jurajskiego Szlaku Rowerowego Orlich Gniazd jedziemy prowadzącą na południe ul. Marii Curie Skłodowskiej, która łączy się z ul. Dworską. Po przejechaniu około 670 m dojeżdżamy do skrzyżowania z alejami 1000 lecia (sygnalizacja świetlna). Przejeżdżamy przez skrzyżowanie utrzymujemy kierunek jazdy (ul. Biema) i po kilkudziesięciu metrach skręcamy w lewo w prowadzącą w dół ulicę Hardego. Po prawej mijamy budynki SP 3. Na osiedlowym parkingu skręcamy w prawo i jedziemy szerokim chodnikiem mijając po prawej stronie budynek szkoły, a następnie Bursy Szkolnej, w której mieści się Schronisko Młodzieżowe PTSM „Jura”. Dojeżdżamy do asfaltowej drogi (ul. Legionów Polskich) i przejeżdżamy na jej drugą stronę.

Utrzymując kierunek jedziemy wzdłuż wybetonowanego koryta rzeki Witeradówki, które mamy z prawej strony. Wjeżdżamy w sosnowy las, przejeżdżamy pod linią wysokiego napięcia i jedziemy leśną

dość szeroką drogą, która na ostatnim odcinku przechodzi w lekki podjazd. Po przejechaniu około 900 metrów od skrzyżowania wyjeżdżamy z lasu na skraj pól.

W tym miejscu skręcamy w lewo w drogą biegnącą skrajem lasu i pól. Droga skręca łagodnym łukiem w lewo, a po około 400 metrach od wyjazdu z lasu skręca w prawo w stronę widocznych zabudowań Osieka. Po kilkudziesięciu metrach skręcamy w lewo w asfaltową drogę biegnącą wzdłuż zabudowań i 450 metrach dojeżdżamy do skrzyżowania z drogą prowadzącą z Olkusza do Osieka. Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo i jedziemy główną drogą. Po przejechaniu około 370 m dojeżdżamy do skrzyżowania w Osieku **(3,5 km trasy)**.

Na skrzyżowaniu droga główna skręca łukiem w prawo, a my wjeżdżamy w węższą asfaltową drogę utrzymując kierunek jazdy. Po około 150 metrach wraz z końcem linii zabudowy kończy się także asfalt. Jedziemy dalej utrzymując kierunek polną utwardzoną tzw. Miejską Drogą, jaka łączy Osiek i Zimnodół. Po przejechaniu około 950 m od skrzyżowania w Osieku dojeżdżamy do skrzyżowania polnych dróg, na którym skręcamy w prawo w prowadzącą łukiem drogę. Po prawej stronie mijamy niewielkie sosnowe zagajniki, wkrótce wjeżdżamy w pierwsze zabudowania wsi Zimnodół i dojeżdżamy do skrzyżowania z asfaltową drogą, jaka łączy Zimnodół i Osiek. W tym miejscu znajduje się węzeł szlaków. **(5,7 km trasy)**. Tutaj łączy się czerwony Jurajski Rowerowy Szlak Orlich Gniazd, którym dotąd podróżowaliśmy z niebieskim rowerowym szlakiem „Okrężnym” MOSiR.

Na skrzyżowaniu opuszczamy czerwony szlak, skręcamy w prawo na asfaltową drogę prowadzącą do Osieka i rozpoczynamy dalszą wędrówkę niebieskim rowerowym szlakiem „Okrężnym” MOSiR.

Po przejechaniu około 600 m, mijamy remizę OSP w **Osieku** i dojeżdżamy do skrzyżowania. Po jego drugiej stronie widzimy charakterystyczne budynki szkoły podstawowej w Osieku. Na skrzyżowaniu pod szkołą skręcamy w prawo i po 200 m dojeżdżamy do kościoła.

Osiek

Pierwsze pisane wzmianki o tej wsi datowane są na 1408 rok, kiedy występuje ona pod nazwą „Ossek” i „Hosszek”. U schyłku XV wieku pojawia się nazwa „Osyek”. Nazwa Osiek, oznaczała miejsce, gdzie wznosiła się warownia leśna wybudowana z pni drzewa. Oznacza to, że w średniowieczu mogła tu istnieć osada obwarowana np. drewnianą palisadą. Nazwa wsi pojawia się w dokumentach kronikarza Jana Długosza, który wspomina o karczmi w tej wsi. Od XV wieku wieś Osiek, która była królewską należała do starostwa w Rabsztynie. W Osieku zachowało się kilka drewnianych domów z początków XX wieku. Przed wybudowanym w latach 70. tym kościołem pw. NMP Królowej Świata znajduje się, przeniesiona ze środka wsi kamienna kolumna z krzyżem pochodząca z 1687 roku.

Na wysokości kościoła w Osieku zjeżdżamy z asfaltowej, prowadzącej do Olkusza drogi i skręcamy w lewo w szeroką nieutwardzoną drogę, która prowadzi nas pomiędzy zabudowaniami na zachód. Jedziemy przez pola łagodnie opadającą, częściową utwardzoną drogą, która po 1300 m doprowadza nas do pierwszych zabudowań wsi **Witeradów**. Tam wjeżdżamy na asfaltową drogę, po lewej stronie mijamy budynek miejscowej szkoły i wkrótce dojeżdżamy do skrzyżowania z główną drogą powiatową z Krzeszowic do Olkusza. **(8 km trasy)**.

Witeradów

Pierwsze wzmianki o wsi „Witoradow” pochodzą z 1388 roku, jednak wiemy, że już w XII wieku istniała tutaj osada. Ślady osadnictwa są znacznie starsze, co wykazały badania archeologiczne. W ich trakcie znaleziono kamienny toporek sprzed 4500 lat oraz ślady osady celtyckiej. Nazwa wsi może pochodzić od imienia Witorad, lub słowa „witarnia”, czyli staropolskiego określenia drzewa gruszy. Od 1402 roku wieś Witeradów należała do miasta Olkusza, co potwierdzały kolejne przywileje królewskie.

Przez wieś przepływa rzeka Witeradówka (Witeradowianka). Dokumenty potwierdzają, że już w połowie XV wieku we wsi istniał młyn wodny na tej rzece. Jego właścicielem był Mikołaj Gindel, syn mieszanina krakowskiego. We wsi był folwark i dwór, a także kilka sadzawek rybnych. Na początku XX wieku (1904-06) wybudowano wodociąg dostarczający wodę pitną z Witeradowa do Olkusza. We wsi znajdują się ruiny zabudowań młyna, kilka kapliczek przydrożnych i drewnianych domów z początku XX wieku.

Na skrzyżowaniu skręcamy w prawo i jedziemy ok. 400 m asfaltową drogą w stronę Olkusza. Na oznakowanym skrzyżowaniu skręcamy w lewo w drogę prowadzącą do Żurady. Przebiegająca przez pola i niewielkie zagajniki droga rozpoczyna się podjazdem, ale potem prowadzi dość płaskim terenem. Po około 1200 m docieramy do pierwszych zabudowań Żurady Kolonia I. Tam, za drugim domem od lewej skręcamy w lewo w kamienistą ścieżkę pomiędzy ogrodzeniami betonowym i z siatki. Ścieżka po minięciu zabudowy zamienia się w utwardzoną drogę. Prowadzi ona przez pola prosto na południe, cały czas lekko pod górę, aż do granicy lasu. Po przejechaniu nią 900 m docieramy do granicy lasu. Tam skręcamy w prawo i jadąc skrajem lasu nadal podjeżdżamy pod górę drogą gruntową. Po 200 m od zakrętu docieramy do drogi wojewódzkiej 791 (**10,7 km trasy**). Przejeżdżamy na drugą jej stronę i podążamy dalej prosto drogą gruntową, która prowadzi przy granicy lasu i niewielkich zagajników. Po przejechaniu 230 m do drogi wojewódzkiej mijamy po lewej wieżę obserwacyjną olkuskiego Nadleśnictwa. Stamtąd jedziemy lekko opadającą w dół drogą i po 240 m od wieży dojeżdżamy do skrzyżowania z drogą leśną zamkniętą szlabanem. Po przekroczeniu szlabanu droga zaczyna opadać prowadząc na przemian przez sosnowy bór i las liściasty, głównie buczynę. Po przejechaniu około 1500 m od wieży obserwacyjnej Nadleśnictwa przejeżdżamy pod linią wysokiego napięcia. Po przejechaniu kilkudziesięciu metrów od granicy zwartego lasu dojeżdżamy do asfaltowej drogi, jaka prowadzi przez wieś, a ściśle Kolonię III wsi Żurada. Skręcamy nią w lewo i po 300 m docieramy charakterystycznej tzw. pętli na skraju lasu. (**12,7 km trasy**). Na pętli, czyli niewielkim zagajniku otoczonym drogami znajduje się węzeł szlaków. Z tego miejsca odchodzi pomarańczowy szlak rowerowy gminy Trzebinia prowadzący do miejscowości Płoki.

Z pętli w Żuradzie wjeżdżamy w drogę, która prowadzi, którą przyjechaliśmy. Początkowo prowadząca przez las prosta i płaska droga jest utwardzona drobnym kamieniem, potem zdarzają się piaszczyste odcinki. Po przejechaniu około 1500 m od pętli w Żuradzie docieramy do węzła szlaków, w którym rowerowy „Szlak Kordonów Granicznych” MOSiR odchodzi w lewo (**14,2 km trasy**). My jedziemy dalej prosto za wspólnymi znakami naszego niebieskiego szlaku „Okrężnego” oraz czarnymi „Kordonów Granicznych”. Po około 200 m od węzła szlaków utwardzona droga skręca pod kątem prostym w prawo. Jedziemy około 900 przez las utwardzoną szutrem drogą wspólnie ze szlakiem czarnym. Po lewej stronie rozciągają się zbocza Kozłowej Góry (395 m n.p.m.). Malowniczo położoną drogą docieramy do kolejnego węzła szlaków pod Kozłową Górą, a ponad doliną Sztoły (**15,3 km trasy**). Będąc w tym miejscu warto zrobić sobie krótką wycieczkę skręcając w prawo i jadąc 500 m zielonym szlakiem łącznikowym, aby dotrzeć do źródeł **rzeki Sztoły**.

Rzeka Sztoła

Rzeka Sztoła jest lewym dopływem Białej Przemszy o długości 13,4 km. Jej źródła usytuowane są w dolinie o stromych, wyciętych w piaszczystym podłożu zboczach. Są plany, aby z racji na swój unikatowy charakter dolina Sztoły wraz z jej najbliższym otoczeniem zostały zyskały status zespołu przyrodniczo - krajobrazowego o powierzchni 500 ha. Rzeka początkowo płynie w głębokiej dolinie w kierunku północno-zachodnim, a po kilku kilometrach wpada do zbiornika "Leśny Dwór" w Bukownie. Stamtąd płynie w stronę Białej Przemszy, do której wpada w okolicach Sławkowa.

Nazwa rzeki, niegdyś zapisywana, jako „Stolla” wywodzi się od słowa „sztolnia”, czyli wyrobisko górnicze, które w przypadku kopalń olkuskich najczęściej służyło odprowadzeniu wody z terenów eksploatacji.

Po obejrzeniu miejsca, gdzie bierze swój początek Sztoła wracamy tą samą drogą do węzła szlaków pod Kozłową Górą. Tam rozdziela się czarny szlak „Kordonów Granicznych”, który skręca w lewo, a my jedziemy prosto naszym niebieskim szlakiem „Okrężnym”. Po przejechaniu 630 metrów prowadząca przez las droga skręca w prawo, a po dalszych 370 m lekko w lewo. Wjeżdżamy w granice administracyjne Bukowna, gdzie utrzymaniem szlaku „Okrężnego” zajmują się władze tego miasta.

Jedziemy prosto leśną drogą i wkrótce docieramy do leśniczówki „Wapiennik” (**17,6 km trasy**), gdzie na drodze, którą podążamy znajduje się leśny szlaban. Jedziemy dalej utwardzoną drogą przejeżdżając pod dwiema liniami wysokiego napięcia. Po około przejechaniu około 900 m od leśniczówki docieramy do asfaltowej drogi z Bukowna do **Podlesia** i skręcamy w prawo jadąc w stronę Bukowna. W tym miejscu znajduje się węzeł szlaków (niebieski pieszy) i rozciąga się piękny widok na **Diablą Górę**.

Podlesie

Wieś, a obecnie dzielnica Bukowna była miejscem potyczki, do jakiej doszło 4 maja 1863 roku pomiędzy oddziałem powstańczym dowodzonym przez płk. Jozefa Miniewskiego, a wojskami rosyjskimi. W walce zasłużył się m.in. oddział Legii Cudzoziemskiej dowodzonej przez płk. Francesco Nullo. Po ataku na bagnety Rosjanie wycofali się.

Diabla Góra

To stosunkowo niewysokie (383 m n.p.m), zalesione częściowo wzgórze o charakterystycznym kształcie dominuje nad płaską okolicą. W bukowym lesie na zboczach Diabłej Góry można napotkać na 87 gatunków roślin, w tym wiele chronionych jak naparstnica zwyczajna, dziewięciśń, czy czosnek skalny. Na południowym zboczu znajduje się Jaskinia w Diabłej Górze (170 m długości i 15 m głębokości), po raz pierwszy opisana w 1912 roku. Są plany, aby na zboczach Diabłej Góry utworzyć rezerwat przyrody o pow. 26 ha.

Jedziemy prosto asfaltową szosą (ul. Ogrodowa) w stronę Bukowna. Po lewej mijamy wyrobiska dawnej kopalni piasku „Szczakowa”. Po 900 m od wjazdu na asfalt droga, a wraz z nią nasz szlak skręcają w lewo. Droga, a ściśle ul. Mostowa nadal prowadzi skrajem wyrobisk piasku. Ich pustynny charakter sprawił, że przed kilkunastu laty kręcono tu sceny do filmu „Przedwiośnie”. Po kilkuset metrach mijamy widoczne z prawej strony budynki zakładów „Schneider Electric”. Zaraz za nimi skręcamy w prawo (nadal jedziemy ul. Mostową) i wkrótce przejeżdżamy mostem nad rzeką Sztołą (**20,65 km trasy**). Za mostem droga skręca łukiem w prawo. Na dwóch kolejnych skrzyżowaniach z ul. Reymonta i Pocztową jedziemy prosto i szlak prowadzi dalej ul. Ks. Zelka, która doprowadza nas przed wejście na teren kompleksu basenów (**21,45 km trasy**). Jedziemy prosto ul. Zelka prowadzącą wzdłuż ogrodzenia kompleksu sportowo – rekreacyjnego. Za widocznym po prawej stronie stadionem droga odbija lekko w lewo, a następnie prawo łącząc się z ul. 1 maja. Po chwili za łukiem w prawo dojeżdżamy do skrzyżowania ul. 1 maja z odchodzącą w prawo i prowadzącą w stronę Olkusza ul. Długą oraz odchodzącą w lewo i prowadzącą wzdłuż koryta rzeki Baby ul. Młyńską, w którą skręcamy (**22,15 km trasy**). Na kolejnym skrzyżowaniu skręcamy w prawo w ul. Sosnową i wjeżdżamy na teren dzielnicy **Starczynów**.

Starczynów

Po raz pierwszy osada Starczynów została odnotowana w źródłach historycznych w 1365 roku, kiedy to część osady kupił Olkusz. Nazwa pochodzi ponoć od imienia Starczyn. Całą resztę tej osady miasto kupiło w 1402 roku od rycerza Rafała z Michowa. Od tego czasu była to wieś królewska należąca do miasta. W XVI wieku w pobliżu odkryto złoża rud ołowiu i srebra w związku, z czym rozpoczęła się budowa sztolni Starczynowskiej, która miała odprowadzić z nich wodę i udostępnić je do eksploatacji. W 1524 roku krakowski mieszczanin Paweł Kaufman otrzymał przywilej królewski na utworzenie w Starczynowie pierwszej w Polsce i jednej z pierwszych w Europie manufaktur produkujących blachy, drut i hamry (tak dawniej od niemieckiego słowa „hammer” nazywano młoty). W 1555 roku żupnik olkuski Jost Ludwik Decjusz otrzymał przywilej królewski na budowę w Starczynowie huty. Z kolei w 1554 roku decyzją sejmu osada Starczynów uzyskała prawa miejskie. Swoistą ciekawostką stanowi fakt, że w XVI wieku w Starczynowie na rzece Czantorii działała papiernia, którą prowadził Andrzej Kraska Kraskowski. Na wyprodukowanym w niej papierze wydrukowano ustalenia Unii Lubelskiej z 1569 roku. W samej Starczynowie zostało niewiele pamiątek z bogatej przeszłości osady. Poza niewielką modrzewiową kapliczką z początków XIX wieku, jaka znajduje się przy ul. Leśnej można natrafić na resztki sztolni Starczynowskiej (zasypane tzw. świetliki), zwanej także Królewską, której budowa rozpoczęła się w 1549 roku.

Jedziemy dalej ul. Sosnową, która skręca łukiem w lewo i po chwili dojeżdżamy do końca zabudowań Starczynowa (**23,7 km trasy**). Można tu napotkać na oznakowania żółtego pieszego Szlaku Pustynnego PTTK, który prowadzi wspólnie z naszym niebieskim rowerowym szlakiem „Okrężnym”. Jedziemy prostą utwardzoną drogą, która prowadzi przez sosnowy bór. Po prawej stronie mijamy niemal całkowicie już niemal zarośniętą **Pustynię Starczynowską**.

Pustynia Starczynowska

Pustynia Starczynowska powstała w średniowieczu w wyniku działalności człowieka. Na potrzeby miejscowego górnictwa i hutnictwa wycięto tu drzewa, co uwolniło lotne piaski, które niesione wiatrem zaczęły zasypywać coraz większy obszar. Szacuje się, że piasek zalega w tym miejscu do 20 m głębokości. Jeszcze w latach 30. tych XX wieku Pustynia Starczynowska miała 5 km kw. powierzchni. Ponieważ niesione zachodnim wiatrem lotne piaski zagrażały nawet Olkuszowi, od 1949 roku rozpoczęło się obsadzanie terenów pustyni bardzo ekspansywną wierzbą kaspijską, a także sosną i innymi gatunkami. Teraz jest już niemal całkowicie zalesiona i w niczym nie przypomina pustyni.

Kontynuujemy podróż utwardzoną leśną drogą. Po prawej stronie mijamy zrehabilitowane dawne zapadliska terenu spowodowane eksploatacją górnictwem. Mijamy także sosnowo – brzozowy młodnik. To ślad po największym pożarze lasu w historii olkuskiego Nadleśnictwa. Miał on miejsce 10 sierpnia 1992 roku. Spłonęło wtedy ponad 1200 hektarów lasów pomiędzy drogą Olkusz-Bukowno, a Pustynią Błędowską. Przez kilka lat trwało usuwanie skutków pożaru i sadzenie nowego lasu.

Po przejechaniu około 4,5 km od ostatnich zabudowań Starczynowa dojeżdżamy do ul. Mazaniec w Olkuszu (**28 km trasy**). Skręcamy w lewo i jedziemy ul. Mazaniec w stronę widocznego centrum Olkusza z charakterystyczną gotycką bryłą kościoła św. Andrzeja. Po przejechaniu 350 m, na rondzie skręcamy w prawo w ul. Parkową. Po prawej stronie mijamy niedawno powstałą dzielnicę willową, po lewej tereny zielone należące do ośrodka „Czarna Góra” olkuskiego MOSiR. Po 300 m od ronda szlak skręca w lewo z asfaltowej drogi i kieruje nas do parku okalającego stadion i kompleks basenów. Po wjeździe na parkową alejkę skręcamy w mniej widoczną ścieżkę prowadzącą na północ wprost pod główne wejście na teren kąpieliska „Czarna Góra”. Skręcamy w prawo w asfaltową drogę wzdłuż ogrodzenia kąpieliska, która

proceeds under the viaduct and reaches ul. Piłsudskiego. We turn left (płn.) towards the visible railway line and after 400 m we reach the intersection with ul. Kocjana. We turn right into ul. Kocjana, which is built on the right side, and on the left side it is bordered by green areas above the river Baby. After 400 m we reach the viaduct over the railway line. Before the viaduct we turn right towards the visible square, where there is a junction of trails, i.e. connection with the red Bicycle Trail Orlich Gniazd and at the same time the end of our blue trail „Okrężnego” MOSiR **(29,6 km and completion of the route)**).